

Çermik İlçesi Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi

Ayhan KARAKAŞ^{1*}

Mehmet ALKIŞ²

¹ Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Diyarbakır, Türkiye

² Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Diyarbakır, Türkiye

*Sorumlu Yazar:

E-mail: ayhankarakas74@gmail.com

Geliş Tarihi: Ocak 03, 2015

Kabul Tarihi: Şubat 26, 2015

Özet

Turizm, çoğu ülkede düşüşte olan geleneksel sanayileri tamamlamak, izole edilmiş iş alanları ve kırsal kesimi geliştirme aracı ve kırsal sosyo ekonomik gelişme ve yenileşme için etkili bir katalizör olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma Diyarbakır ili Çermik ilçesinin kırsal turizm potansiyelini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda Diyarbakır ilinin küçük ilçelerinden olan Çermik ilçesinin ekonomik olarak kalkınması için kırsal turizm faaliyetleri kırsal kalkınma için önem arz etmektedir. Bu amaçla ilçeye gezi düzenlenmiş Kaymakamlık ve Belediye yetkilileriyle görüşmeler yapılmış ve devam eden veya planlanan projeler hakkında bilgi alınmıştır. Çermik ilçesinin eski ismi Aberna'dır. Çermik bugünkü ismini ise dünyaca meşhur kaplıcalarından almıştır. Çermik'in 2006 tarihi itibarıyla merkez nüfusu 21.000 civarındır. İlçede Artuklu Beyliği döneminden kalma birçok tarihi eser mevcuttur. Bunların başlıcaları; Haburman Köprüsü, Çeteci (Bande) Abdullah Paşa Medresesi, Çermik Hamamı ve Bandeler Çeşmesi'dir. Çermik'te bağcılık oldukça ilerlemiştir ve özellikle köylerin geçim kaynağı durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Turizm, Kırsal Kalkınma, Çermik

Determination of Çermik's Rural Tourism Potential

Abstract

Tourism, which is in decline in most countries to complement traditional industries, business areas and isolated rural areas and rural socio-economic development of the authoring tool and is considered as an effective catalyst for innovation. This study was conducted to determine the potential for rural tourism of the town of Diyarbakır Çermik. In this context Çermik district of Diyarbakır has a significance for rural economical development. Aberna is the former name of the town. Çermik present name was taken from the world-famous spa. The population of city center is around 21,000. Mainly in the county, many historical monuments are available from Artuklu era. These are Haburman Bridge, gangsters (Benda) Abdullah Pasha Madrasah, Çermik Bath and Fountain Bandeler. Çermik have large in the vineyards to provide source of livelihood of the village.

Keywords: Rural Tourism, Rural Development, Çermik

GİRİŞ

Yerel ekonomilerin turizme dayalı olarak gelişmesi üç biçimde olabilmektedir [1]. İlk olarak; birçok yerellik, özellikle de kıyı turizmüne yönelik alanlar, bu bölgelerdeki gelişme fırsatlarını tespit eden girişimciler ve geliştiriciler tarafından keşfedilmekte ve geliştirilmektedir. İkinci olarak; birçok gelişmiş ülkede belirli alanlar, ör. kıyı alanları, kırsal alanlar, dağ ve vahşi hayat alanları, küçük turizm kentleri vb., yerel halkın inisiyatifi dışında kişisel hareketliliğin gelişmesi ile turizm alanları haline gelmektedir. Son olarak, bazı turizm bölgeleri ise istihdam yaratmak ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için yeni ekonomik faaliyetlere duyulan ihtiyaç çerçevesinde geliştirilmektedir [2].

Yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında itici sektörlerden biri olan turizm bir taraftan ekonomik kalkınmayı hedeflerken diğer taraftan da tarihi ve kültürel alanların korunması ve yenilenmesi ile turistik çekiciliği olan ekolojik alanların korunmasını da hedeflemektedir. Bu anlamda yerel ekonomik kalkınma ve turizm ilişkisi; turizm ve çevre yolu ile ekonomiye katkıda bulunma; gelişmede eşitlik sağlama; sektörler ve bireyler arasında eşit gelişme

sağlarken, kültürel, doğal ve fiziksel çevreye saygılı olma; yerel halkın yaşam standardını geliştirme; turistlere en üst düzeyde hizmet sunarken, yerel halkın ihtiyaçlarını da göz ardı etmeme; çevresel kaliteyi elde etme gibi sürdürülebilir turizm [3] stratejilerini yansıtmaktadır [4].

Ekonomideki değişimin değerlendirilmesi temel olarak bir durumdan diğer duruma geçildiğinde yaşanan ekonomik değerlerdeki değişim ile ölçülmektedir. Turizmin yerel ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerinin belirlenmesinde ekonomik yararların yanısıra yaşam kalitesinin artması, kültürel mirasın korunması, kültürel değerlerin yenilenmesi, karşılıklı kültürel değişim, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, altyapı olanaklarının geliştirilmesi, olumlu etkiler olarak değerlendirilmektedir. Bu olumlu etkilerin yanında çevresel olumsuz etkiler; su, hava ve gürültü kirlilikleri, görsel kirlenme, katı atıklar, ekolojik bozulmalar ve biyolojik çeşitliliğin azalması, arkeolojik ve tarihi alanların zarar görmesi ile arazi kullanım sorunları, sosyo-ekonomik olumsuz etkiler; potansiyel ekonomik yararların kaybolması, ekonomi ve istihdam bozulmaları, aşırı kalabalık ve yerel halkın ayrıcalıklarının kaybolması, olumsuz kültürel etkiler ve sosyal sorunlar olarak vurgulanmaktadır [5].

Yerel halkın algılaması veya tercihi turizm gelişim politika ve programlarını desteklemediği durumlarda, turizm gelişimine yönelik programlar uygulamada başarısız veya etkisiz olabilir. Turizm türü, büyüklüğü ve gelişimi ile ilgili politikalar belirlenirken bölgede yaşayan halkın ve faaliyet gösteren işletmelerin fikirlerinin alınmadığı durumda tam katılım gerçekleşmeyeceğinden kamu yönetiminin uygun gördüğü politikalar uygulamaya konacaktır. Böylece tüm tarafların katılımı olmadığından toplum hedeflerinin gerçekleşmesi engellenebilecek ve politikaların uygulanmasında başarısızlıklar yaşanabilecektir. Bu nedenle her bir grubun turizmin gelişimine ilişkin algılama ve tutumlarının bilinmesi gerekir [6].

Kırsal Turizm

Kırsal turizm, sürdürülebilirlik yaklaşımlarından hareketle giderek daha fazla ilgi gören ve geliştirilmekte olan bir turizm çeşididir. Bazı kaynaklarda tarım ve çiftlik biçiminde adlandırılan kırsal turizme ait çok sayıda tanımlamayla karşılaşmak mümkündür [7]. Tanımların bazılarında faaliyetlerin gerçekleştiği yerlere ait düşük nüfus yoğunluğu ön plana çıkarılırken, bazılarında ise turistlerin yerleşimlerin geleneksel, doğal ve tarihsel özelliklerine yönelik beklentileri önem kazanmaktadır. Kırsal turizm Avrupa Birliği tarafından yapılan çalışmalarda ise şu şekilde tanımlanmaktadır; "kırsal turizm, amacı tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek olan turistlere beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür" [8]. Kırsal turizmin talep cephesinde doğa ve çevre değerlerine ek olarak yerel kültürlerle tanışmak isteyen bir tüketici kitlesi bulunmaktadır. Tanım her ne kadar tarımsal ağırlıklı üretim ilişkilerini ön plana çıkarmaktaysa da yöresel alışkanlık, tutum, davranış ve ilişkilerle tanışmak bu tüketici grubunun temel beklentilerindedir.

Dünya turizm literatürü incelendiğinde uzmanlar tarafından kırsal turizmin; çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarımsal turizm, eko-turizm, yumuşak turizm, yeşil turizm, özel ilgi turizmi, alternatif turizm, çevresel turizm [9] gibi farklı isimlerle ifade edildiği görülmektedir. Bunun nedeni uzmanlar arasında kırsal turizmin kapsamı konusunda ortak bir görüşe sahip olunmamasıdır.

Diğer bir yazara göre kırsal turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda çiftçilerin ürettikleri mal ve hizmetleri, yörenin doğal dokusuna uygun mekanlarda talep ederek ve yörede para artırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür [10].

Kırsal turizm genellikle boş vakit geçirme, rekreasyon ve çok az iş amaçlı, aynı ülke veya farklı ülkelerin şehirli insanların kırsal alanları kullanımını içerir. Bununla birlikte bu basit tanım çok sayıda ayrı ve karışık önemli farklılıklara işaret eder. Kırsal turizm, turistin devamlı ikamet ettiği evinden kilometrelerce uzaktaki bir ülkede uzun bir tatil ya da birkaç dakikalık uzaklıktaki kırsal alanda öğleden sonra gezisi şeklinde olabilir. Bu tatiller aktif ya da pasif, şehir yakınında olma ya da turda olma, fiziksel memnuniyet amaçlı olma ya da aile ve akrabaları ziyaret gibi duygusal amaçlı olabilir. Bu farklılıklar kırsal turizmin tanımlanmasını ve genellenmesini zorlaştırmaktadır [11].

Kırsal turizmle iç içe geçmiş iki turizm türü daha bulunmaktadır; çiftlik turizmi ve tarım turizmi. Hatta her

ikisi de kırsallığı çağrıştırdığından, kırsal turizm yerine de kullanılmaktadır. Kırsal alanlarda konaklama etkinlikleri köy yerine çiftliklerde yapılıyorsa bu turizm türüne de çiftlik turizmi denilmektedir. Herhangi bir kırsal yerleşimde ekonomik etkinlik tarım ise ve turistik uygulamalarda ağırlıklı olarak tarıma dayalı plan ve projeler yer alıyorsa, bu turizm türü de tarım turizmi olarak anılmaktadır. Tarım turizmi, bir etkinlik olarak sürerken, aynı zamanda doğal çevre ile geleneksel kırsal coğrafi görünümünün korunmasına yardım etmekte ve çevre-tarım-turizm arasındaki bağın oluşmasını sağlamaktadır. Bunun ötesinde kıyılara olan yoğun talebi kırlara yönlendirerek kıyıları turist baskısından kurtarmaktır. Sonuçta kırsal turizm, tarım turizmi ve çiftlik turizmi aynı amaca hizmet eden turizm türleri olup aralarında önemli bir fark yoktur [12].

Kırsal turizm; yalnızca çiftlik yönelimli bir turizm türü sayılmaz. Çiftlik yönelimli tatilleri de bünyesinde bulundurmamakla birlikte çevresel turizm ve doğa turizminin gerektirdiği bazı özel ilgi alanlarını da içeren çok yönlü kompleks bir faaliyettir. Yürüyüş, tırmanma, at binme, macera, spor, sağlık, avcılık, balıkçılık, eğitsel, sanatsal, tarihsel ve bazı bölgelere yönelik etnik özellikli turizm gibi bu özel tiplerin yanı sıra genel amaçlarla yapılan kırsal turizm faaliyetleri de vardır. Ancak turizm pazarında önemli bir yeri olan kırsal turizmde amaç, genellikle sakin, sessiz ve dinlendirici bir ortamı yakalayabilmektir. Günümüzde dört ve beş yıldızlı oteller yerine doğa içinde küçük kır evlerinde tatillerini geçirmek isteyen ve kırsal turizmi tercih eden kent kökenli turistlerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

Ülkemizde kırsal alanda yasayan nüfus kırdan kente göç nedeniyle giderek azalmaktadır. Turizm, turistik çekim gücü olan yörelerin canlılığı için zorunlu olan en uygun nüfus miktarının köyde tutulması ve göçün önlenmesi açısından önemli bir etmendir. Kırdan kente göçün önlenmesi, kırsal kesimdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve adil gelir dağılımının sağlanması ile olanaklıdır. Kırsal turizm, kırsal yörelerde yasayan insanlara yeni bir çalışma olanağı getirdiği söylenebilir [13].

Böylece kırsal alanların kalkınmasına katkıda bulunarak iç göçü önleyebilir, nüfusu yerinde tutmada önemli rol oynayabilir. Kırsal alanlarda gerek tarımsal etkinliklerle uğrasan ve gerekse uğraşmayan ailelere kırsal turizm yoluyla ek gelir sağlamak mümkündür. Çünkü kırsal turizmde konaklama ve diğer hizmetler çoğunlukla küçük aile işletmelerinde ya da kır otellerinde gerçekleştirildiğine göre, aile bireylerinin hepsine iş olanağı doğmaktadır [14].

Turizm, kırsal yöreler halkına, çok çeşitli kaynaklardan gelir kazanma olanakları yaratır [15]. Bunlar:

- Tarım ürünlerine ek istem doğacağından, tarım ürünleri için ek piyasa oluşması demektir.
- Turistik mal ve hizmet sektörü ile kamu hizmetlerinin çoğalması, hem kişisel gelirleri hem de kamu gelirlerini artırır.
- Kırsal yörelerde el ve ev sanatları gelişir, esnaf ve sanatkar sayısı artar, ek gelirler çoğalır.
- Konaklama, yeme-içme vb. ilgili tesislerin artması, islendirme ve ücret gelirlerini artırır.
- İnşaat sektörü geliştiği için ona bağlı yan sektörler ve gelirler artar.

Ancak bu olumlu etkilerin yanında kırsal turizm, tarımdan gelir sağlayan halkın, tarım sektörü dışına kaymasına neden olarak tarımın gerilemesine neden olabilir. O yörenin tamamıyla turizme bağımlı duruma gelmesi de istenilmeyen bir sonuç ortaya çıkabilir. Bunun

yanında, arazi ve diğer taşınmaz fiyatlarında, spekülasyon artışları olabilir, kiralama bedelleri aşırı yükselebilir, tarım üreticisi tarımdan gelir sağlamak yerine, arazisini boş bırakarak toprak rantı elde etmeye yönelebilir [16].

Turistler gittikleri yöredeki yaşam biçiminden, yöre halkı da turistlerin yaşam biçiminden etkilenmekte, bu durum yöre halkının yaşam biçiminin değişmesi ile sonuçlanabilmektedir. Ayrıca değişik düşünce değer ve yaşam biçimlerine sahip kimselerin turist ve yöre halkı olarak ilişkide bulunması "turist ve yöre halkı" ilişkisi adı verilen bir toplumsal ilişki biçiminin doğması ile sonuçlanmaktadır. Böyle bir ilişki, çeşitli biçimler alabilmekte; katılan bireyler için itici ya da çekici sonuçlara yol açabilmektedir [17].

Kırsal alan kalkınmasının sadece kırsal alanda baskın ekonomik sektör olan tarım sektörünün gelişimi üzerinde yoğunlaşan politikaların üretilmesinin yanında, kırsal sanayi ve içerisinde kırsal turizmin de yer aldığı kırsal hizmet sektörlerinin geliştirilmesine yönelik politikaların üretilmesi gerekmektedir. Son yıllarda, kırsal alanlara yönelik yeni fırsatlar ortaya çıkmıştır. Doğa ve peyzajın korunmasına, tarihi binalara ve geleneksel kırsal toplumlara verilen önem artmış, kent yaşamının getirdiği olumsuzluklardan kaçış ve değişiklik amacıyla doğaya yönelik olarak turizm istemi kırsal alanlara yönelmiştir [18].

Kırsal turizm, hem kırsal yerleşimler hem de doğal kaynaklara dayalı bir turizm türü olduğundan doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir turizm açısından önemli katkılarda bulunur ayrıca yerel bölgenin ekonomik olarak gelişmesine ve orda yaşayan insanlar açısından istihdam olanağı yaratır [19]. Bunun yanında özellikle kırsal alanların problemi olarak belirtilen yaşam ve tanıtımın yetersizliği gibi problemlere de ekonomik olarak katkı sağlaması dolayısıyla çekim yerindeki alt ve üst yapı olanaklarının gelişmesine de katkıda bulunur. Ayrıca, diğer birçok turizm dalı gibi diğer sektörlerin gelişmesine katkıda bulunur, kültürel değerlerin sürdürülmesi açısından sosyal altyapıyı da destekler [20]. Kırsal turizmin bunun yanında dışarıya göçün yavaşlaması, kadın istihdamını arttırması gibi birçok etkisi de vardır. Kırsal turizmin ekosistem açısından çevre tehdidi oluşturmak, kırsal toplumun sosyo-kültürel yapısını bozmak gibi olumsuz etkileri de bulunabilir [21].

Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir gelişme kavramı ile eş zamanlı gelişim gösteren sürdürülebilir turizm hakkında belirtilen tanımlamalardan biri ise; sürdürülebilir turizm, turistler, yerel toplum ve gidilen yer arasında kurulabilecek daha verimli ve uyumlu ilişkilerle, kaynakların yok edilmediği, turistlerin kandırılmadığı ya da yerel toplumun zarar görmediği bir durumun devamını hedefler. Sürdürülebilir turizm bir tür ekonomik gelişme modeli olarak, yerel toplumun yaşam kalitesini arttırmak, ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sağlamak, hem yerel toplum hem de ziyaretçiler açısından çevre kalitesinin sürdürülmesi amaçlarını taşır [22].

Sürdürülebilir turizm; ziyaretçilerine kaliteli deneyim kazandırırken, turizm kaynaklarının tüketilmeden, kirlenmeden, içi boşaltılmadan gelecek turist nesillerinin de kullanılabilmesini sağlayacak şekilde kullanımının düzenlendiği, tüm doğal ve kültürel kaynakların yerel halk ve ziyaretçilere yönelik korunarak yönetildiği ekonomik bir gelişme modeli olarak tanımlanabilir. Doğaya karşı bir taahhüt ve yerel halk ile bütünleşmiş bir sosyal sorumluluk gerektiren sürdürülebilir turizm, bugünkü turistlerin ve ev

sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimserken, gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözetir. Bu şekilde tüm kaynakların yönetimi, kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığı sağlanırken, ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır. Sürdürülebilir turizm ürünleri; turistik kalkınma ile zarar görmek yerine yararlı olan yerel çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen ürünlerdir [23, 24].

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı; Çermik ilçesindeki kırsal turizm değerlerini ortaya koymak ve ilçenin turizm potansiyelini oluşturan bu değerlerin nasıl değerlendirilmesi konusunda önerilerde bulunmaktır.

Çalışma ile ilgili kavramsal çerçeve verilmiş ve daha sonra arazi ile ilgili ön çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında İlçe Kaymakamı, İlçe Belediye Başkanı, Yerel girişimciler turizmle ilgili acentaların bilgilerine başvurulmuştur. Elde edilen belge ve bilgi çerçevesinde çermik ilçesinde var olan turistik değerler ve varlıklar bulgular olarak verilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında da bu bulgulardan yola çıkılarak yapılması gerekenler sıralanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde Çermik ilçesinin doğal, tarihi ve turistik çekicilikleri çeşitli kaynaklardan derlenerek başlıklar halinde verilmiştir. Bu amaçla Çermik ilçesine gidilip gezilmiştir. Aynı zamanda Kaymakamlık ve Belediye yetkilileriyle de görüşülmüştür. Kırsal turizm ile ilgili öneri ve fikirler en son sonuç ve öneriler kısmında belirtilmiştir.

Çermik İlçesi

Tarihçe

Çermik, çok eski bir tarihi geçmişe sahiptir. En son 2005 yılında yapılan bilimsel araştırmalarda, ilçemizin Sinek Çayı kaynağı yakınlarında keşfedilen Sinek Çayı Kayaaltı Sığınağı'ndaki kabartmaların günümüzden 15.000 ile 13.000 yıl öncesine (Üst Paleolitik ile Mezolitik Çağ) ait olduğu tahmin edilmektedir.

Çermik bölgesi, İslamiyet'ten önce Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da hüküm süren Arsaklı Devleti (M.Ö. 66- M.S. 395) nin, Alenik Eyaleti'ne bağlı bir sancak olduğu, 7.asır müellifi Mövses'in "Armenya Coğrafyası" adlı kitabından anlaşılmaktadır.

Hz. Ömer döneminde İslam kumandanlarından Halid Bin Velid ile İyaz Bin Ganem'in 639 yılında Diyarbakır'ı fethi ile birlikte, Çermik de İslam topraklarına katılmıştır. 1185-1232 yıllarında Çermik'te hüküm süren Artuklular, günümüzde bile ayakta duran Haburman Köprüsü ve Ulu Cami gibi önemli tarihi eserleri miras bırakmışlardır.

Osmanlı Hükümdarı Yavuz Sultan Selim ile Safevi hükümdarı Şah İsmail arasında meydana gelen Çaldıran Savaşı'nda (1514) Şah İsmail'in yenilmesinden sonra, Diyarbakır halkı Yavuz Sultan Selim'i, Diyarbakır'a davet etmiştir. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim 10 Eylül 1515 tarihinde Diyarbakır'a girmiştir. Diyarbakır halkı Osmanlı padişahını ve ordusunu davul zurnalara, kurbanlar keserek sevinç gösterileriyle karşılamış ve Diyarbakır savaş yapılmadan Osmanlı birliğine katılmıştır. 1516 yılında Çermik Osmanlı Devletine bağlanmıştır.

Coğrafya

Denizden yüksekliği 700 m'dir. 1032 Km²'lik yüzölçümü sahip olan Çermik İlçesini Kuzey-Batı ve Kuzeyden Çüngüş; Doğudan Ergani; Güneyden Siverek (Şanlıurfa) ve Batıdan Gerger (Adıyaman) ilçeleri çevrelemektedir. Çermik İlçe merkezi, Diyarbakır'ın kuzeybatısında, Sinek Çayı kıyısında uzanan Kale ve Heykel dağları ile çevrili olup Diyarbakır'a uzaklığı 90 Km'dir. Çermik ilçesini kuzeyden Güneydoğu Torosların devamı olan dağlar çevreler. İlçenin batısında Aşukar, kuzeybatısında Gelincik, kuzeyinde Büyük Heykel, güneyinde ise Petekkaya sırtları yer alır. Sinan Dağı ilçenin kuzeybatı tarafındaki Gelincik Dağı'nın orta kısmında yer alır. Dağların yüksekliği kuzeyden güneye doğru azalma gösterir. İlçenin önemli akarsuları; Sinek Çayı, Midye Çayı, Gözsuyu, Beylik Madrap Suyu ve Sinan Suyu'dur. İlçe yer altı suları bakımından zengindir. Pek çok yerde küçük kaynaklara rastlanır. Mineral yönünden zengin Çermik Kaplıcası önemli turizm merkezidir.

Doğal Çekicilikler

Nehirler

Fırat Nehri: Türkiye'nin en verimli ve su potansiyeli en yüksek ırmağı olan Fırat nehri ilçenin batısından geçerek ilçe ile Gerger arasında sınır oluşturmaktadır. bu nehir üzerinde yer alan Atatürk Barajı'nın göleti ilçe sınırlarını da içine almaktadır.

Kızılcubuk Çayı: Köylerden gelerek, Sinek çayı ile birleşir ve Fırat nehrine dökülür.

Sinek Çayı: İsmi Sinek köyünden almıştır. sinek çayı Çermik kalesinin bulunduğu tepenin batı eteklerinden geçerek, Karakaya Köyü altında Kızılcubuk çayı ile birleşir.

Göz Suyu: İlçe kaplıcalar mevkiindeki, "Göze" adı verilen kaynaktan doğmaktadır. Eysel bahçeleri sulamada kullanılan bu su, Haburman Köprüsü yakınlarında Sinek Çayı ile birleşmektedir.

Solhan Deresi: Güçlütaş köyü topraklarından doğup, bu köyle birlikte Gürüz ve İkiçeltik köyü topraklarından geçer. Özellikle çeltik ekimi için kullanılır.

Halilan Göleti: DSİ X. Bölge Müdürlüğüne 1984 yılında açılmıştır. Sulama amacıyla açılmıştır.

Şeyhandede Şelalesi: İsmi ilçeye 33 km uzaklıkta bulunan Şeyhandede köyünden almaktadır. şeyhandede Köprüsünden güneye doğru 3 km uzaklıktadır. şelalenin yüksekliği 28 metredir. Harika bir güzelliğe sahip olan şelalenin çevresi yaz aylarında piknik yapanların uğrak yeridir.

Yabanardı Şelalesi: İlçeye ... km uzaklıktaki Yabanardı köyünde yer almaktadır. Şelalenin yüksekliği 20 metre ve göletin derinliği 8 metredir.

Dağlar

Aşukar Tepesi: İlçenin batısında bulunmaktadır. Sinek Çayı bu dağın alt tarafından geçmektedir. İlçeye 500 m mesafededir. Halk arasında bu dağın ses kısıklığına iyi geldiğine inanılır.

Petekkaya Sırtları: İlçenin güney kısmında bulunmaktadır. İlçeye uzaklığı yaklaşık olarak 2 km uzaklıktadır. Bu dağda birçok mermer ocağı işletmesi bulunmaktadır.

Heykel Tepesi: İlçenin kuzey kısmında bulunmaktadır. İlçenin üzerinde bir heykel gibi durduğundan bu ismi almıştır.

Gelincik Dağı: Göz kamaştırıcı güzelliğiyle insanları büyüleyen bu doğa harikası dağ, izleyenleri adeta hayal âlemine sürüklemektedir. Karstik yeryüzü şekillerinden

dolayı yağmur sularıyla eriyen ve bu erime sonucu oluşmuş kaya kütleleri peri bacalarını andırmaktadır.

Melike Belkis Kaplıcaları

İlçe merkezinin Hamambaşı mevkiinde bulunan Melike Belkis Kaplıcaları, tedavi özellikleri ve niteliği bakımından dünyanın en iyi kaplıcalarından biri olup tarihin çok eski dönemlerinden beri insanlığa şifa dağıtmaya devam etmektedir. "Büyük Paşa" ve "Küçük Paşa" denilen tarihi hamamların yanında iki adet localı ve bir adet "Özel Aile Kabinleri" olmak üzere beş ayrı bölümde hizmet verilmektedir. Çermik Melike Belkis Kaplıcaları dört mevsim hizmete açıktır. Tedavi amaçlı kullanımı genellikle haziran-eylül ayları arasında yoğunluk kazanmaktadır. Kaplıcaların su sıcaklığı 48 oC olup tavsiye edilen kullanım süresi 21 kürdür.

Kaplıca Suyunun Özellikleri

Kaplıca suyu en son 05/04/2005 yılında 1192 protokol numarasıyla "Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı Çevre Sağlığı Araştırma Müdürlüğü" tarafından analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre kaplıca suyunun kimyasal ve bakteriyolojik yönden insan sağlığına elverişli olduğu görülmüştür.

Kaplıca Suyunun Şifalı Geldiği Hastalıklar

Kaplıca suyunun niteliğine göre tıbbi açıdan değerlendirilmesi yapılmış ve Sağlık Bakanlığının 06.06.2005 tarihinde yapılan Tıbbi Değerlendirme Kurulu toplantısında aşağıdaki hastalıkların tedavisinde kullanılabilir olduğu anlaşılmıştır:

- İltihabi Romatizmalar
- Kronik Bel Ağrıları
- Kireçlenmeler
- Eklem Hastalıkları
- Kas Ağrıları ve Kas Romatizmaları
- Yaralanma ve Cilt Hastalıkları
- Yumuşak Doku Hastalıkları
- Sinir Sistemiyle İlgili Hastalıklar
- Genel Stres Bozuklukları
- Spor Yaralanmaları ve Tedavisi
- Kadın Hastalıkları
- Kemik Erimesi
- İdrar Yolları ve Safra Kesesi Rahatsızlıkları
- Ortopedik Operasyonların, Beyin ve Sinir Cerrahisi sonrası gibi uzun süreli hareketsiz kalma durumlarında etkilidir.

Melike Belkis Kaplıcaları çevresinde birçok otel ve ev pansiyonu bulunmaktadır. Yatak kapasitesi 1200'ün üzerinde olan bu otel ve pansiyonlarda her bütçeye uygun barınma olanağı mevcuttur. Çevre il ve ilçelere yakınlığı nedeniyle kaplıcalara gününbirlik ziyaret yapılabilir. İlçeye her saat Diyarbakır Merkez, Diyarbakır Ergani ve Şanlıurfa Siverek ilçelerine dolmuş seferleri vardır.

Kültürel Çekicilikler

Camiler

Ulu Cami: İlçenin batısındaki Kale Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapı ayrı zamanlarda inşa edilmiş bitişik iki camiden oluşmaktadır. Batı kesimi ilk yapıdan kalmış, doğudaki tek kubbeli kısım ise sonradan ilave edilmiştir.

Ulu Caminin orta bölümünde iki adet kitabe bulunmaktadır. Yapılış kitabesinde şu bilgiler yer almaktadır:

"Cüddede İmaret'ül - Mescid El Halid bi Ebubekr Ali bin El-hac Ömer bin Mahmut. Fi seneti Erbaa..."

Türkçesi: Bunun yapılmasının, efendi, malik, adil,

nimetlerin sahibi Fahreddin Kara Arslan Bin Davut, Bin Sökmen, Bin Artuk - Tanrının rahmeti onun üzerine olsun-Müslüman cemaatinin koruyucusu, din uğruna savaşan İlaldı Bin....-Tanrı....devamlı kılsın - emretti.

Kitabelerden anlaşılacağı üzere Ulu Cami 539/1144-45 tarihinde Hısn Keyfâ (Hasan Keyf) Artuklularından Fahreddin Kara Arslan zamanında, İnalğullarından Ebu Mansur İlaldı Bin İbrahim tarafından inşa ettirilmiştir. Yaklaşık olarak 100 yıl sonra 640(1240-43) yılında Hacı Halid Bin Ebubekir adında bir zat caminin harap olan kısımlarını onarmıştır.

Moğol istilası sonucu tahrip olan cami 1297-1302 yıllarında Selçuklu Sultanı III.Alâaddin Keykubad zamanında tekrar onarılmıştır. Son olarak 923/1517 tarihinde, caminin harap olan doğu kanadına bitişik olarak Şah Ali Bey Camii inşa edilmiştir.

Hanbaşı Camii: İlçe merkezinde belediye hizmet binasının batı tarafında bulunmaktadır. Camiye girişte sağ tarafındaki kitabeye göre bu cami 1251(1853) yılında Hacı Muhammed'in oğlu Hacı Seyid El Hüseyin tarafından yaptırılmıştır. Kitabenin metni şöyledir:

“Muhammed El Hac Bin Ennehu
İbn Ül Hac Seyid Ül Hüseyni
Ve Kaydi Ül Hak Patihu 1251”

19,90 x 13,10 m ölçülerinde yatık dikdörtgen planlıdır. Mihrap duvarına paralel üç nefli bir plan şeması gösterir. Nefleri birbirinden ince sütunların taşıdığı iki sıra sivri kemer ayırmaktadır. Binanın doğu kenarında bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Burası üç kemerle dışarı açılmaktadır. Toplam sekiz penceresi olup pencereler içerden dışa doğru daralmaktadır. Güneybatı köşesinde bulunan minare kare bir oturtmalık üzerinde yükselmektedir. Silindirik gövdeli ve tek şerefelidir.

Çarşı Camii: İlçe Merkezinde Çarşı Caddesi üzerinde bulunduğundan bu isimle anılan Çarşı Camii 1730 yılında Osmanlılar döneminde yaptırılmıştır. Doğu-batı yönünde 25 metreye 7 metre ebadında bir dikdörtgen yapıdadır. Cami orta kesiminde uzunlamasına ortadan dört sütunla ikiye ayrılmıştır. Sütunlar arası kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Caminin yapımında siyah bazalt ve aktaş kullanılmıştır. Üç giriş kapısı bulunan caminin çarşıya açılan kuzey yönündeki kapısı günümüzde kapatılmıştır. 1974 yılında çarşı içerisinde çıkan yangın sonucu kısmi hasar gören cami değişik dönemlerde onarımdan geçirilmiştir. Caminin son restorasyonu 2006 yılında Vakıflar Müdürlüğünce yapılmıştır. Caminin minaresi 1976 yılında hayırsaver Mehmet Nuri Akbaş tarafından yaptırılmıştır.

Kaleler

Çermik Kalesi: Çermik'in batısındaki tepe üzerinde yıkıntıları bulunan kalenin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak iç kale ve çevresindeki hisarın temellerinden kalenin ilkçağdan kaldığı düşünülmektedir.

Kale, yüksek ve sarp kayalıklar üzerine kurulmuştur. Kaleden, 150-170 m kadar etekdeki Sinek Çayı tabanına gizli bir yer altı geçidi olduğu ve buradan çaya inildiği söylenmektedir. Şimdi harabe durumunda olan kalede herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Kalenin kuzey-doğu tarafında bulunan kilisenin ne zamandan kaldığı tespit edilememiştir. Bugün sadece duvar kalıntıları bulunmaktadır.

Hüsnüran Kalesi: İlçenin Karakaya köyünün güneyinde bulunan Hüsnüran Kalesinin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ana kaya üzerine inşa edilmiş olan kaleden, günümüze şehir kalıntıları, antik yol, sur duvarları, su sarnıçları, bir oda mezar, stel ve yapı taşları kalıntıları

kalmıştır. Antik yol şehrin doğusunda, kalenin ana girişinde yer almaktadır. Kale kalıntıları doğu ve güneydoğu kısmında yer alırken mezar odası ve stel kalenin güney yamacında yer almaktadır.

Hamamlar

Saray Hamamı: Beyler Sarayının güney kısmında, ilçe merkezinde yer almaktadır. Dört kubbeli ve ak mermerlerle kara taştan yapılmış olan bu yapı, sivil mimarimizin bir şah eseridir. XVI. ve XVII. yüzyıllardan kalma bir eser olan hamamda herhangi bir kitabeye rastlanılmamıştır.

Binanın dış duvarları kırma taşlarla inşa edilmiştir. Soyunma yerinin ortasında bir havuz vardır. Soyunma yerinin kuzeybatısında bulunan basık kemerle örtülü bir kapıdan dikdörtgen biçimindeki bir başka mekâna geçilmektedir. Doğu batı istikametinde uzanan kırık kemerli tonoz bu mekânı örtmektedir. Mekânın batı duvarı üzerinde bir ışık penceresi, tonoz tepesi üzerinde ayrıca bir ışık feneri bulunmaktadır. Buradan aynı tipte bir kapı ile kırık kemerli bir tonozla örtülü dikdörtgen planlı bir başka mekâna varılır. Kuzeybatı köşesindeki basık kemerli bir kapı sıcaklığa açılmaktadır. Yan duvarlar boyunca eyvanlar, köşelerde ise yıkanma hücreleri bulunur. Soyunma kısmı ve diğer kısımların tabanı parke taşlarla kaplıdır.

Büyük Paşa ve Küçük Paşa Hamamları: Hamambası Mevkii denilen yerde bulunmaktadır. Şu an Belediye tarafından kaplıca tesisi olarak kullanılmaktadır.

Karakaya Hanı: Çermik ilçe merkezinin 25 km. güneybatısında yer alan Karakaya köyünde bulunmaktadır. Han, kuzey-güney yönünde uzanan genel hatlarıyla dikdörtgen bir yapıdır. Taş kapısı güney kısmındadır. Yapı iki sıra halinde düzenlenmiş sekiz adet taş paye ile üç sahna bölünmüştür. Kuzey-güney yönünde uzanan sahnalar hafif sivri kemerli tonozlarla örtülüdür. Yapının tamamı düzgün sıralar halinde dizilmiş kırma taşlarla inşa edilmiştir. Tonozların inşasında ise yassı taş plakalar kullanılmıştır. Yapılan araştırmalarda avlusuz Selçuklu Hanlarının geç devir eseri olduğu belirtilen Karakaya Hanı XIII yy. sonları ile XIV yy. başlarına tarihlenmektedir.

Köprüler

Haburman Köprüsü: İlçenin batı çıkışında Sinek Çayı üzerindedir. İsmi bu köprü'nün batısında yer alan Haburman Köyünden almaktadır. Yontma iri beyaz taştan yapılan ve biri ana göz olmak üzere toplam üç gözden oluşan köprü'nün uzunluğu 108 m, genişliği 5,5 m, en yüksek yeri ise 12,5 m'dir. Bu yükseklik kenarlara doğru gidildikçe azalmaktadır. Köprü'nün duvarlarında üç kitabe bulunmaktadır. Bunlardan ikisi yapılışına, diğeri ise tamine aittir. Bu kitabeden şunlar okunabilmektedir:

“Bismillahirrahmanirrahim. (Haz)a ma tetavva'at bi'amelihi Zübeyde Hatun İbneti El-Emir Ül Ecel, Necmettin Albi ibn Timurtaş hamahal-lah. Fi seneti Hamse ve Seb'ine ve Hamse-mi'e 575 (1179)

Türkçesi: Besmele. Bunun yapımını değerli Emir Necmeddin Albi'nin kızı Zübeyde Hatun'un yardımcıları ile Tanrı onu korusun.595 yılında inşa etti.

Bu kitabeden Haburman Köprüsü'nün Artuk oğlu Necmeddin Albi'nin (1152-1176) ölümünden üç yıl sonra, kızı Zübeyde Hatun tarafından, kardeşi II. İlğazi (1176-1184) döneminde ve H.575 (1179) tarihinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Köprü'nün büyüklüğü ve gerektirdiği harcama göz önünde bulundurulursa köprü'nün yapıldığı devirde bu yolun çok işlek ve önemli yol olduğu görülmektedir. Bu yolun batı yönünde iki önemli merkez vardır. Diyarbakır Halep yolunun, Karacadağ üzerinden

güneybatı yönünde uzandığı bilinmektedir. Bu durumda köprü üzerinden yolun ulaşabileceği tek önemli merkez Malatya olmaktadır.

Köprünün doğu tarafında ve güney yüzündeki ikinci kitabe tahrip olduğundan okunamamaktadır. Yer yer okunabilen birkaç kelimeden, köprünün 1241(1825-26) tarihlerinde onarıldığı anlaşılmaktadır.

Sinek Köprüsü: Çermik-Çüngüş karayolunun 6. km.sinde, ana yolun 400 m. güneyinde Sinek Çayı üzerinde yer almaktadır. Sivri kemerli ve tek gözlü olan köprü, yonu taşlardan yapılmıştır. Köprünün memba yönünden bakılınca sol tarafında yaklaşık bir metre yükseklikte basık kemerli bir hafifletme gözü bulunmaktadır. Köprü 1975 yılında onarım görmüş ve günümüzde halen aktif olarak kullanılmaktadır.

Nişnik Köprüsü: İlçenin Çukur Mahallesi eski Siverek yolunda Hamambaşı Çayı üzerinde bulunmaktadır. Bu tarihi köprü, ana kaya üzerine kurulan kesme taştan sivri kemer ile araları moloz taştan oluşmakta olup, iki gözlüdür. Köprünün bir gözü taş ve kayalarla kapanmış durumdadır. Yaklaşık 7 m. uzunluğunda ve 1,20 cm. genişliğinde olan Nişnik Köprüsünün yanına yüksekliği daha fazla olan betonarme bir köprü yapılmıştır.

Çeteci Abdullah Paşa Medresesi

Çarşının orta yerinde ve ana caddenin güney yanında bulunan medrese, İran Hükümdarı Afşarlı Nadir Şah'ı yenerek onun Doğu Anadolu'yu istilasına engel olan yiğit serdarlarımızdan Çermikli Çeteci Abdullah Paşa tarafından Diyarbakır Valiliği zamanında H. 1170/1756-57 yıllarında yapılmıştır. Yapı genel hatları ile dikdörtgen bir plana sahiptir. Medresede revaklar ve bunların gerisinde yer alan hücreler, merkezi avlunun üç kenarına sıralanmış, avlunun kuzey kenarı boş bırakılmıştır. Medreseye güney revakının ortasından açılan bir kapıyla içeri girilmektedir. Bu kapının üzerinde tunç bir levha üzerine kazılmış üç satırlık bir inşa kitabesi yer almaktadır. Bu kitabede şöyle yazılmaktadır:

“Buniye Hazihi'l-Medreset'ül-Mübareket'ül-ilm ve'l bereketi bi kuvveti'l-Aziz'ül-Kadir Abdullah El-Vezir üş şehir bi-Çeteci.Fi seneti Seb'ine ve Mi'e ve Elf. Ketebehü bi-hatt.” 1170

Türkçesi: Bu mübarek medrese ilim ve bereket için, Çeteci lakabıyla tanınan aziz ve kudretli Abdullah'ın yardımlarıyla 1170/1756-57 yılında inşa edildi. Bu yazıyı kendisi yazdı.

Sultan II. Abdülhamid zamanında bir ara “Çermik Rüşdiye Mektebi” olarak kullanılan medrese, cumhuriyet devrinde ise Çermik Camii Yapıtırma Derneği tarafından tamir edilerek cami olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Sinek Çayı Kayaaltı Sığınağı: Çermik'in 7.5 km kuzeyinde yer alan Sinek Çayı kaynağı yakınında keşfedilen bu sığınakta bir süre avını yansıtan insan ve hayvan resimlerinin Anadolu'nun bilinen en eski resimleri olduğu tespit edilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Avrasya Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Oktay Belli'nin Haziran 2005'te ortaya çıkardığı resimler 1.60x2.40 metre büyüklüğündeki bir alanda yer almaktadır. Resimlerde betimlenen süre avını düzenleyen 11 yaylı avcının, günümüzden 15000 ile 13000 yıl öncesinde (Üst Paleolitik dönem ile Mezolitik Çağ) yaşamış olduğu tahmin ediliyor. Prof. Dr. Belli, 16 hayvan figürü ile 11 insan figürünün ortaya çıktığı kayaaltı sığınağının bir bölümünün kalker tabakası ile kaplı olduğunu, bu tabakanın altında başka resimler de bulunduğunu belirtmektedir.

Çermik Beyler Sarayı

Saray Mahallesi'nin orta kesiminde, yüksek ve müstahkem duvarlarla çevrili bu sarayın eyvanları, yazlık, kışlık, selamlık ve harem daireleri, mescidi, hamamı ve zindanları bulunmaktadır. Çermik Ocaklı Beyleri tarafından XV. yüzyıl başlarında yaptırılmıştır. Bu sarayın bir çok bölümü günümüzde bile varlığını sürdürmektedir.

Sinagog

İlçenin Kale Mahallesi'nde 1416 yılında yapılmış bir sinagog bulunmaktadır. Tamamı siyah ve beyaz bazalt taşlardan yapılmıştır. Günümüzde ev olarak kullanılan bu yapı tek bir bölümden oluşmaktadır. Dış cephesinde yan yana bulunan iki kemerli bölümden, sol taraftakinde orijinal su düzeneği mevcuttur. Sinagogun içindeki odada nişler bulunmaktadır. İki sütunlu üç kemerli bölüm odayı ikiye ayırmaktadır. Yapının üzerinde, İbranice kitabe yer almaktadır. Sinagogun İbranice kitabesi:

RAB'ın adıyla yazacağız ve başaracağız.

Bana yardım, gökleri ve toprağı yaratan Rab'dandır.

Girişin mübarek olsun, çıkışın mübarek olsun.

Onlar sevinç ve meserretle götürülecekler: Kral sarayına girecekler. 5176 (Miladi 1416)

Kadir olan Allah size merhamet ihsan etsin.

Kilise

Kale Mahallesi'nde bulunan kilisenin bir kısmı bugün ev olarak kullanılmaktadır. Yıkık haldedir. Ne zaman ve kimler tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Evin taşlarında Ermenice yazılar bulunmaktadır. İlçedeki cami, kilise ve sinagogun yan yana bulunması çeşitli dinlere mensup insanların ilçemizde birlikte yaşadıklarını göstermektedir.

Toplu Köyü Su Sarnıçları ve Antik Taş Ocağı

İlçenin Toplu Köyü sınırları içerisinde, köyün 1,5 km kuzeybatısında yer almaktadır. Bölgede kireç taşına oyulmuş, ağızlarının genişliği 60 cm, derinliği yaklaşık 1,5 m. olan çok sayıda sarnıç mevcuttur. Ayrıca bu alanda antik bir taş ocağı da bulunmaktadır. Sarnıçlar doğu-batı doğrultusunda uzanan doğal kayalık üzerinde, kayalığın doğal yapısından dolayı iki bölüm halinde ve yüzeyi düzleştirilerek güney yönüne basamak şeklinde teraslar oluşturacak şekilde, alan elverdiği ölçüde sıralı ve birbiriyle bağlantılı olarak kayaya oyulmuştur.

Tekke

Çermik Kale Mahallesi'nde Haburman Köprüsüne giden yolun sağında bulunan mezarlık alan içerisinde yer almaktadır. kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen şekilli yapıya, kuzeydoğu köşesine 1,05 m genişliğindeki kapıdan girilmektedir. 4x5,35 m. boyutlarındaki iç hacim hafif sivri kemerli bir tonozla örtülmüştür. Yapının duvarları kırma taşlarla örülmüştür. Yapı, eyvan tipi kümbetlerin plan özelliklerini taşımaktadır. Tekke anılan bu kümbetin Bitlis Ahlattaki Dede Maksut Kümbet'ine olan yakın benzerliğinden dolayı XIV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.

Gaban Kral Yolu

İlçe merkezinin kuzeybatı çıkışında Sinek Köprüsü l'in devamında Gelincik Dağı eteklerinde yer almaktadır. Tarihi ticaret yollarının bir kolu olduğu düşünülmektedir. Yol iri taşlarla kaplanarak kimi yerlerde ise mevcut kayalar düzeltilerek yapılmıştır. Dağın yamacını takip ederek

devam eden yolda eğimin arttığı yerlerde teraslama yapılarak geniş merdivenler oluşturulmuştur. Günümüzde halen kullanılmaktadır.

Yöresel Yemekler

Çermik ilçesinin geleneksel ağız tadı Diyarbakır yöresiyle benzerlik göstermektedir. Yemeklerde etin ayrı bir yeri vardır. Çermik'in dağlarında beslenen hayvanların etleri oldukça lezzetlidir. Ayrıca sadece Çermik'te yetişen acılı Çermik biberiyle yapılan yemeklerin de tadına doyum olmaz. Çermik'e gelenlerin yine sadece ilçede yapılan küçükbaş ve büyükbaş hayvanların sırt kısmından yapılan "daraklık" adlı yemeğin tadına doyum olmaz.

Yemek çeşitleri arasında içli köfte, mumbar, yuvarlama, herse (keşkek), daraklık, kurut çorbası (tarhana), kelle-paça, ciğer pilavı, duvaklı pilav, bademli pilav, dolma, yarpuz çorbası, üsküre kebabı, perper (semiz otu) boranisi, dolma dağıntığı, kaburga dolma, kuzu dolma, dolama, karnıyarık, meftune, patlıcan ezemesi (söğülme), sığma, biber patlıcan dolma, kışık kavurma, sebze köfte, tas kebabı, haşlama, ciğer yahni, ciğer sote, kuru fasulye, aşure aşı, taze fasulye, bamya, sarımsaklı yumurta (cılbur), musakka, tepsili tava, kış kabağı meftunesi vardır.

Yöresel Gıda Pazarı

İlçe'nin çarşı merkezinde Çermik ilçesinde yetişen doğal ve lezzetli sebze ve meyveler gıda pazarında satılmaktadır. yaz aylarında taze üzüm, incir, domates, patlıcan gibi sebze ve meyvelerin bolca satıldığı pazarda kış aylarında ise pestil, sucuk, kuru üzüm, kur u incir, sumak ve ceviz gibi Çermik'in lezzetli ürünleri satılmaktadır.

Yamaç Paraşütü İmkânı

Yamaç paraşütü sporu için uygun tepelere sahip olan Çermik için uçuş yapılabilecek pistlerde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Kalkış pistlerinin düzeltilmesi durumunda, Çermik, yamaç paraşütçülerinin uğrak yeri olacaktır. Bu konuda Kaymakamlık ve Belediye Başkanlığı'nın öncülüğünde, Yamaç Paraşütçüleri Uçuş Şenliği düzenlenebilir.

Termal Tatil Köyü Projesi

İlçenin Sinek Çayı kenarında Aşukar tepesi eteğine 200 Milyon Dolar civarında bir Termal Tatil Köyü ve AVM, SPA Merkezi, Butik oteller yapımı projesi ile 2000 kişiye yakın bir istihdam imkânı sunan bir projenin yapımına başlanmış durumdadır[25 ,26.]

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kırsal turizm etkinliklerinde dikkate alınması gereken diğer hususları kısaca şöyle açıklamak mümkündür;

- Etkili tanıtımın yapılması,
- Gezi paketinin özenle organize edilmesi,
- Spor yapmaya elverişli olması,
- Milli parklara yakın olması,
- Tarihsel değerleri içermesi,
- Kolay ve doğrudan rezervasyon yapılabilmesi,
- Ulaşımın kolay olması,
- Suyun bolluğu,
- Geleneksel bir mimarinin sergilenmesi,
- Geleneksel yemeklerin sunulması,

Kırsal turizm planlamasının asıl aktörlerinden biri olan yerel girişimciler konu üzerinde bilinçlendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Kırsal alanda yaşayan halk yürütülmesi olası

bir turizm girişiminde, gerekli destekler oluşturulduğu takdirde, çalışmaya gönüllüdür. Bu konuda da halk çok iyi bir şekilde özel olarak eğitilmelidir. Hizmet sektöründe nasıl hizmet edilmesi gerektiği konularında eğitilirken aynı zamanda ürettiği ürünleri de daha yaygın bir şekilde üretebilmenin yolları öğretilmeli ve bunun için halk eğitim merkezleri, atölye, tezgâh gibi uygun ortamlar oluşturulmalıdır [27].

Bu çalışmada Çermik ilçesinin kırsal turizm potansiyeli incelenmiş ve bu potansiyelin ileri bir seviyeye taşınması için yapılabilecek faaliyetler için önerilerde bulunmak yerinde olacaktır. Öncelikle ilçenin bilinirliğinde kaplıcanın rolü göz önüne alındığında kaplıcaların fiziki şartları iyileştirilebilir. Kaplıcaya giden turistlerin konakladıkları pansiyonların sayısal ve nitelik açısından yetersizliği dikkat çekmektedir. Bunun için kalkınma ajanslarının da yönlendirmesiyle ilçenin tarihi ve kültürel dokusuna uygun butik otel ve pansiyonların yapılması çarpan etkisi sağlayarak turizm potansiyelini arttıracaktır. İnşaatı devam eden termal otel ve tatil köyü projesi bu açıdan önem kazanmaktadır.

İlçenin iklim ve tarım koşullarının elverişli olması özellikle tarımsal ürünlerin üretiminde önemli rol oynamaktadır. Özellikle incir ve üzüm üretiminin artmasına bağlı olarak elde edilen ürünlerin (pekmez, reçel ve kuruyemiş) alıcılar ile buluşması için tanıtımlar yapılmalı ve uygun satış yerleri hazırlanmalıdır. İlçe merkezinin dışında yer alan doğal güzelliklerin turizm açısından önem kazanabilmesi için ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi gereklidir. En önemlisi ilçede yer alan yerel yönetim ve merkezi yönetim birimlerinin eşgüdüm içerisinde hareket etmeleri kırsal turizm potansiyelinin artmasında önemli rol oynayacaktır. Birçok yerde düzenlenen kent tanıtım fuarlarında Diyarbakır tanıtılırken Çermik'e de yer verilmesi ilçenin tanınmasında etkili olacaktır [28 .]

Bölgede kırsal turizmin gelişmesi durumunda yöre halkı bundan ekonomik fayda sağlamak istemektedir. Bölgeye yapılacak tesisler veya turistlerin bölgeye gelmesi doğal olarak bölgeye bir iş olanağı sağlayacaktır. Bayanlar el sanatlarını satarak, ürettikleri malları pazarlayarak, erkekler ise pansiyon işletmeciliği, taşımacılık, restoran işletmeciliği ve rehberlik faaliyetleri ile yeni ekonomik girdiler elde etmek istemektedirler. Aslında yöre halkı bu konuda yeterli seviyede bilinçli değildir. Neler yapılabileceğini, çevreyle ilgili kaygılarının nasıl çözülebileceğini, kimlerle bağlantıda olmaları gerektiğini bilmemektedir. Bu yüzden yöre halkının turizm konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir [29, 30, 31].

Kırsal turizm, konuk ile yerel halk arasında kitle turizminden daha farklı bir kişisel ilişki oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle kalite ve konuk memnuniyetini sağlamak için yöre halkının turizm ve kırsal turizm konularında eğitilmeleri gereklidir. Öncelikle turizm eğitimini verecek kişiler kırsal turizmin önemi ve özellikleri konusunda eğitilmelidir. Daha sonra kırsal turizm sektöründe çalışacak kişilerin eğitilmesi sağlanmalıdır. Kırsal turizm işletmeleri, seyahat acentelerine verilecek eğitimler turist sağlığı ve hakları, yabancı dil, internet, pazarlama, çevre, sürdürülebilir turizm ve kırsal turizmin özellikleri gibi konuları kapsamalı ve sürekli olmalıdır [32].

Folklorik değerler, yerel gastronomi, mimari, yerel müzik, eski yaşam tarzı, hediyelik eşyalar vb. bulunmalıdır. Bu tür özgün değerlere dayalı kent kimliği ve imajı, kentin marka olma sürecinin de önemli bir aşamasını oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Rogerson C.,M., (2002). "Tourism-Led Local Economic Development: The South African Experience" Urban Forum, 13, Sf: 95-119.
- [2] Eceral, Ö. Ve Özmen, C. A. (2009). Beypazarı'ndaki Turizm Gelişimi ve Yerel Ekonomik Kalkınma. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 5, Sayı 2, Ss:46-74
- [3] Inskeep, E., (1991). Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Approach. Van Nostrand Reinhold, New York.
- [4] Eceral, Ö. Ve Özmen, C. A. (2009). Beypazarı'ndaki Turizm Gelişimi ve Yerel Ekonomik Kalkınma. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 5, Sayı 2, Ss:46-74
- [5] Mansuroğlu S., (2006). "Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği", Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 19(1), sf: 35-46.
- [6] Murphy, P.E.(1980). "Perception and Preference of Decision-Making Groups in Tourist Centers:A Guide To Planning Strategy" In Tourism Planning and Development Issues, edited By D.E. Hawkins, E.L. Shafer, and J.M. Rovelstad. Washington, D.C.:George Washington University, 355-68.
- [7] Leader European Observatory, (1997). Marketing Quality Rural Tourism, The Experience of Leader.
- [8] European Commission (1999). Towards Quality Rural Tourism, Enterprise Directorate General Tourism Unit,1999, Brussels.
- [9] Yarcan, Ş.(1998). Türkiye'de Turizm ve Uluslararasılaşma, Turhan Kitabevi, İstanbul.
- [10] Küçükaltan, D.(2002). "Tarım Turizmi ve Türkiye'deki Tarım Turizmi İşletmeciliği", 2.Turizm Şurası Bildirileri, Cilt 1, Turizm Bakanlığı Yay., 2002, Ankara.
- [11] Swarbrooke, J.(1995). "Sustainable Tourism And The Development And Regeneration of Rural Regions in Europe:A Marketing Approach", MED Campus, Seminar in Urban, Rural Cultural Tourism September 25-30 1995, Boğaziçi University Printing Office, 1997, İstanbul.
- [12] Soykan, F. (1999). "Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünlenen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: 10. Türkçe-Mayıs- Haziran, 1999
- [13] Özgen, Fatma, 1995. Küreselleşme, Bölgeselleşme ve Meksika, Birikim Yayınları
- [14] Soykan, F. (2000). "Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: II, Türkçe-Eylül-Aralık, 2000
- [15] Soykan, F. (1999). "Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünlenen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: 10. Türkçe-Mayıs- Haziran, 1999
- [16] Soykan, F. (1999). "Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünlenen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: 10. Türkçe-Mayıs- Haziran, 1999
- [17] Ahıpaşaoğlu, S., Çeltek, E.(2006). Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, Ankara.
- [18] Özkan.E., 2007. "Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm", Ankara Üniversitesi Sosyal Bölümler Ens. Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, ANKARA
- [19] Macdonald, R., ve Jolliffe, Lee. (2003). "Cultural Rural Tourism: Evidence From Canada". *Annals of Tourism Research*, Vol.30, No.2,pp 307-322.
- [20] Douglas, N., Douglas, N. ve Derrett, R. (2001). Special Interest Tourism. John Wiley & Sons Ltd, Australia.
- [21] Soykan, F. (2006). "Avrupa'da Kırsal Turizme Bakış Açısı ve Kazanılan Deneyim" II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, (20-22 Nisan 2006) Bildiriler Kitabı, Balıkesir, ss.71-87.
- [22] Kurt, B. İ. (2009). "Beypazarı İlçesinde Kırsal Turizm". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- [23] JÖzgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul.
- [24] Güneş, G.(2008) "Turizmin Sürdürülebilirliği İçin Ekoturizm", *Popüler Bilim*, Kasım, Yıl: 15, S. 177, s. 28-30.
- [25] T.C. Çermik Kaymakamlığı (2012). Kaplıcalar Diyarı Çermik. A Grafik Basımı. Diyarbakır
- [26] T.C. Çermik Kaymakamlığı (2014). Çermik Kaplıcalar Diyarı. Ege Reklam Basım. İstanbul
- [27] Kurt, B. İ. (2009). "Beypazarı İlçesinde Kırsal Turizm". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- [28] Işık H.(2013). Termal Turizm Merkezi: Çermik. Işık, H. (Bilinmiyor). Devlet Milet Elele, Tarihin Hüküm Sürdüğü Zamanın Durduğu Tabiatın Konuştuğu Yer: ÇERMİK.
- [29] Kurt, B. İ. (2009). "Beypazarı İlçesinde Kırsal Turizm". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- [30] T.C. Çermik Belediye Başkanlığı (2013). Kaplıcalar İncisi Çermik. Çermik Kaplıca Gazetesi ve Matbaası
- [31] T.C. Çermik Kaymakamlığı (2014). Stratejik Plan 2014.
- [32] Özcan, E. (2007). "Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara